

DEBRECZENI PROTESTÁNS LAP

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI HETI KÖZLÖNY.

A lap szellemi részét illető minden közlemény a szerkesztőség czíme alatt küldendő.

Megjelen hetenként egyszer szombaton, másfél íven.

Előfizetési ár: egész évre 6 frt (12 korona), félévre 3 frt (6 korona).
Hirdetések díja: *Benn a lapban* egész oldal 8 frt, félooldal 4 frt, negyedoldal 2 frt; *a borítékon* egész oldal 4 frt, $\frac{1}{2}$ oldal 2 frt, $\frac{1}{4}$ oldal 1 frt. Többszörös hirdetésnél árengedmény adatik. Bélyegdíj minden hirdetésnél külön 30 kr.

Egyes szám ára 15 kr.

A kiadóhivatal

kezelője **Rózsa Sándor** főiskolai háznagy, kinek nevére intézendő a lap minden anyagi dolgára s a hirdetésekre vonatkozó küldemény.

Visszapillantás a mult esztendőre.

II.

Az egyházpolitikai törvények életbeléptetése folytán a belmissió körébe eső kérdéseken kivül egy másik nagyfontosságú egyházi ügy is teljes erővel lépett előtérbe s foglalkoztatta egyházunk közönségét a lefolyt évben, t. i. egyházunk anyagi rendezése, még pedig abban az irányban, a melyet erre nézve az 1848-iki törvényhozás kijelölt. Elodázhatatlanul szükségesnek ismeri el ma mindenki közöttünk, párt és nézetkülönbség nélkül, hogy a hazai protestáns egyházak, a magyar államnak és nemzetnek e feltétlen és megdönthetetlen támaszai, az állam által olyan vagyoni ellátásban részesíttessenek, a mely első sorban magasztos egyházi, t. i. vallás-erkölcsi, de ezzel elválaszthatatlanul összefüggő állami és nemzeti hivatásuknak is teljes mértékben való betöltésére képesekké tegye azokat.

Különösen a lelkészi javadalmazások korszerű megalapítása körül összpontosul a figyelem és érdeklődés, minthogy az új viszonyok kedzötlen hatása leginkább a lelkészi fizetéseknél válik érezhetővé, a melyeknek nyomoruságos volta ma minden elviselhető mértéket meghalad. A lelkészi állás tekintélye, a kiterjesztésre váró lelkészi feladatok betöltésének biztosítása, a lelkészi pálya megkedveltetése igen nagy egyházi és nemzeti érdekek, a melyek csak a lelkészi javadalmazás radikális rendezése mellett juthatnak kellőleg érvényre.

Teljességgel nem ideig-óráig ható palliativ szerek, vagy tökéletlen félrendsabályok alkalmazását várjuk e téren a létező bajok megszüntetése végett, hanem oly intézkedést, a mely a szükségek kutfurrását mindenkorra betömnis a kívánalmakat minden irányban kielégíteni képes. *Az államnak kell a protestáns egyházak*

terhét, az autonom jogok épségben tartása mellett, magára vennie. Ezt követeli nemcsak a törvény, hanem az állam magasabb érdeke is.

A egyházak anyagi rendezése szintén élénk megbeszélés tárgyat képezte e lapban, melynek folyamán több oldalról figyelemre méltó indítványok és vélemények jutottak nyilvánosságra. *Veress Imre* és *Lévay Mihály* buzgó lelkészeink cikkei több életrevaló gondolatot vetettek föl, a melyek megvalósításától anyagi bajaink javulását várják. Előbbi egyrészt okszerű gazdálkodás által lényegesen fokozhatónak tartja az egyházak földjövödelmét, melynek elérhetésére szigorú egyházhatósági ellenőrzést s e czélból „Ellenőrzési Napló” meghonosítását ajánlja. Ezenkívül a kisebb egyházakra nézve a jövedelem emelése érdekében *magtárak* létesítését kötelezőleg kimondatni kívánja; aztán vagyonosabb világi férfaink bőkezűségére appellál, sőt nemes buzgalmában odáig megy, hogy azt javasolja, miszerint az egyházak és tanítók terheinek könnyítésére maguk a lelkészek vállalják magukra a debreczeni ref. főiskola ismeretes adóságának törlesztését. Egy másik cikkében pedig, nagyon helyesen, azt sürgeti, hogy a millennium emlékére elhatározott 400 állami népiskola felállításának kedvező alkalmát használják fel kisebb egyházaink az iskola terhétől való megszabadulásra, átengedvén iskolájukat az államnak, melyeket állami segély nélkül különben sem tarthatnak fenn, s az ekként kilátásba helyezett jelentékeny bérjövödelemből alakítsanak tőkét az egyházak részére, e czélra fordítván még a lelkészi állások időközi jövödelmének $\frac{1}{3}$ részét is.

Ez az eszme elég életrevaló, mert csakugyan keresniök kell ilyen uton is a szükségleteik csökkentésére szolgáló alkalmakat azon egyházaknak, a melyek saját legközvetlenebb egyházi szükségjeik fedezésére sem rendelkeznek meg-

felelő jövedelemmel. Az az alkalom azonban, a melyet nevezett lelkész úr megjelölt, csak nagyon kis mértékben kínálkozott reánk nézve, minthogy a miniszter által leginkább olyan községek szemeltettek ki e 400 állami iskola helyéül, a melyek vegyes ajkú népességgel bírnak; úgy, hogy a legtöbb alkalom e tekintetben erdélyi atyánkfainál foroghatott fenn, minthogy az erdélyi részekben a tervezett 400 iskolából 290 helyeztetik el. Az ország Királyhágón innen eső részére összesen 110 ilyen iskola jut s abból is a legtöbb az északi és északnyugati megyékre fog esni, s ennél fogva tiszántúli kerületünk egyházainak ezen az uton vajmi csekély mértékben lehet teherkönnyebbitésre kilátásuk. Sajnos dolog azonban, hogy az 1893. XXVI. t. cz. által nyújtott kedvező alkalmat egyházaink nem használták fel annak idejében mindenütt arra, hogy a tanítói fizetés minimumának s a korpótlékoknak biztosítása végett az állam segélyét igénybe vegyék. Még kevésbé igyekeztek arra, hogy a tanítói fizetéseket a törvény által szintén kilátásba helyezett 400 frtig állami segélyvel kiegészítsék, holott *gyenge iskolák fentartása inkább árt, mint használ felekezeti érdekeinknek.* E tekintetben, a kedvező alkalom elmulasztása miatt, több esetben terheli a felelősség bizonyára felsőbb hatóságainkat is, a melyeknek nehézkes és lassú mozgása folytán sok helyen kifogytak az időből azon egyházak, a melyek felülről várták az irányító kezdeményezést.

Ez lett volna a terhek csökkentésének széles körben alkalmazható módja, mert ha már a viszonyok fejlődésével csakugyan az iskolák államosítása felé közeledünk, nincsen okunk arra, hogy nyomorgó egyházaink terhét még nyomorúságosabb iskolák fentartásának erőszakolása által mindinkább súlyosbítsuk. Teljességgel nem azt akarjuk ez által mondani, hogy már most a közel jövő programjagyanánt állítsuk fel iskoláinknak az egyház nyakáról való lerázását; mert hiszen a *míg felekezeti iskola lesz e hazában, addig nem szabad a mieinkről lemondanunk.* De tény az, hogy a rossz iskola, a mint fentebb is kifejeztük, felekezeti érdekeinknek nem tesz szolgálatot s e mellett gyenge egyházközségeink életerejét szívja el. Epen azért olyan helyeken, a hol ez az eset forog fenn, nincs józan értelme a községi, még kevésbé az állami iskolától való idegenkedésnek. Az állam nem ellensége felekezetünknek s nem állja útját annak, hogy saját hitfelekezeti érdekeink a nemfelekezeti iskolában is ápolhatók legyenek. Csak abban az egy esetben alakulhatna másként a dolog, ha Ma-

gyarországnak klerikális országgyűlési többsége és kormánya lenne valaha. Ettől a gyalázattól azonban meg fogja óvni mindenkor hazánkat a magyar nemzet józan belátása. Hogyha pedig mégis bekövetkeznék ez a szerencsétlenség: akkor sem volna okunk kétségbe esni, *mert mihelyest felekezeti alapra helyeztetnék az ország kormányzása, azonnal feltámadnának összes felekezeti autonóm jogaink a netalán elhagyott iskolaiügy terén is.*

Addig is tehát tartsuk fenn iskoláinkat, a hol csak lehet s tegyük meg fejlesztésükre a szükséges intézkedéseket. E tekintetben teljesen egyetértünk azzal a józan és egyházas felfogással, a melyet e lapok hasábjain *Sinka Lajos* több rendbeli tartalmás czikkeiben tüzetesen kifejtett s melyet *Nagy Sándor* lelkész s mások is méltányoltak.

Lévay Mihály e lap egyik mult évi számában szintén a szegényebb egyházak anyagi feisegélésének eszközeivel foglalkozván, ajánlja a közalap 600,000 frtra menő tőkevagyonának a földhitelintézet helyett az egyházmegyéknél való elhelyezését, minthogy ekként a kölcsönre szoruló egyházakon segítve lenne s mérsékelt 6%-ra adandó kölcsönök útján az egyetemes egyház is évenként 12,000 frttal több kamattjövödelemben részesülne. Ajánlja, hogy a közalapi járulékok továbbra is fizettetnének, de ez a jövedelem a szegénységgel küzdő kis egyházak részére tőkésíttessék, mert a mostani szétforgácsolt segélyezés nem lendített semmit tiz év óta sem az ilyen egyházakon, minthogy a nyert segélyt többnyire kamatt fejében fizetik el. Sőt a valamivel élhetőbb állapotban lévő egyházak érdekében is kívánja czikkiró, hogy az általuk fizetett járadékoknak legalább 75%-a saját tőkéjük növelésére fordíttassék. Javasolja továbbá az adományok, perselypénzek 50%-ának s a hagyományoknak és végül az államsegélynek tőkésítését, minthogy 25—50 frtos segélyek nem orvosolják a bajokat, míg ha az államsegélyt évenként tőkésítésre fordítja az egyházi felsőbb hatóság s csak a kamatokból bizonyos összeget fordít egyelőre segélyezésekre, rövid 10—15 év alatt, egyéb források segítségével mellett, hatalmas összeget teremthetnénk a papi és tanítói fizetések alapjául. Ezenkívül új lelkészek beállítása alkalmával évi fizetésüknek 10%-át is az egyház közvagyonának növelésére kívánja fordíttatni.

Mindezen javaslatok alkalmasak arra, hogy komoly megfontolás tárgyává tétessenek. A közalapi tőke kezelésének ajánlott decentralizálása bizonyára sok könnyebbiséget okozhatna a kölcsönre szoruló egyházaknak s tán a ka-

matjövedelem is jelentékenyen fokoztatnék ez által, ha másrészt épen a szétosztás az egységes kezelést s annyira szükséges ellenőrzést aggalyosan meg nem nehezítené. Ha ez a veszély helyes rendszabályok által elhárítható lenne, az indítvány sok előnyt ígérne egyházunknak. Ugy ez, mint a domesztikai járulékok és az államsegély tőkésítésének eszméje nagyon megszívlelendők, mert a mostani aprólékos segélyezéssel csakugyan nem lehet szegény egyházaink helyzetét tartósan megjavítani. A 10%-os lelkészi járulék eszméje ismét egy tiszteletreméltó megnyilatkozása lelkészeink egyházas hűségének s áldozatkészségének. Ilyen áldozatot nyugodt lélekkel elfogadni, nézetünk szerint, csak a lelkészi javadalmak korszerű felemelése után lehetne.

Különösen figyelmet érdemelnek ezeken kívül *Gergely Károly* és *Király Antal* lelkészek cikkei. *Gergely Károly*, Nagybánya érdemes lelkésze két cikkben is foglalkozott az egyház anyagi létkérdésével, különösen pedig a lelkészi fizetések ügyével; és pedig azzal a meggyőző és keresetlen őszinteséggel és bensőséggel teljes közvetlenséggel, a mi az ő előadásának sajátos vonzóerőt kölcsönöz, igyekezik kimutatni, hogy mennyire aránytalanul kedvezőtlenebb helyzetben van a hazafias református papság még annál a görög katolikus oláh papságnál is, a mely daczára annak, hogy túlnyomólag *Lukácsiu* elvbarátaiból áll, a magyar állam által a miénkhez képest busás állami dotációban részesítetik. Nagyon helyesen emeli ki, hogy a konvent által számításba vett 408,435 frt dotáció teljességgel nem felelne meg a mi szükségünknek, sőt az 1848-ik évi XX. t.-cz. szellemének egyenes elferdítése volna, ha e nyomorúságos alamizsnával akarna az állam minket kielégíteni. E célra, a lutheránus atyafiak sokkal helyesebb számítását véve alapul, legalább 2.640,000 frtot kíván, a mely megfelelné a 235 millió értékű katolikus célokra jövedelmező állami vagyon arányának.

Lényegében ugyanezen alapon áll *Király Antal* is, a ki szintén találóan és élénk szinekkel rajzolván le a ref. lelkészek kedvezőtlen anyagi helyzetét, indolenciával vádolja egyházunkat s főleg az intéző köröket a miatt, hogy az állam irányában formálható jogos igényeinket a lelkészi kar megfelelő ellátása érdekében nem igyekeznek kellő erélylyel érvényesíteni. A 800 frtos fizetési minimumot ő is, mint *Gergely K.* elégtelennek tartja s a lelkészi fizetéseket a község nagyságához képest 1200 frtól 2000 frtig terjedhető összegben, az esperesi fizetést

3000, a püspököt 10,000 frtban kívánja megállapíttatni.

Kétségbevonhatlan dolog, hogy 800 frtos fizetési minimum már első tekintetre is oly alacsony, hogy azért nem érdemes még csak szót emelni sem, nem pedig mozgalmat indítani vagy épen lelkesülni. Müvelt, családos emberre nézve, kinek gyermekeit többnyire idegen helyen s társadalmi állásának megfelelőleg kell neveltetnie, ilyen fizetés nem jutalom, vagy u. n. rangszerű ellátás, hanem inkább büntetés számba megy azért a könnyelműségéért, hogy ilyen pályára volt bátorsága lépni. Az indolencia vádja pedig, bármily súlyos legyen is, még sem egészen méltatlanul érinti egyházi vezérő köröket. Mert hiszen évek, sőt évtizedek óta hangzik a panasz e bajok miatt; a lefolyt évben pedig erős mozgalom ragadta magával egyházi társadalmunkat is, sőt maga az országos kormány is reményeket ébresztő lépéseket tett; és mégis legutolsó konventünk, mintha mindezekről semmi tudomása nem volna, mintha itt a Tiszántúl sem történtek volna meg az egyházi értekezletnek debreczeni és nagyváradai népes közgyűlései, az egész anyagi kérdéstről mélyen hallgatott. Az opportunus politikájának is van bizonyos jogosultsága s lehet, hogy némelyek szerint opportunus és eszélyes dolog hallgatni akkor, midőn tulajdonképen kiabálnunk kellene. De annyi bizonyos, hogy az ilyen tulajdonságos eszélyesség, ez a megközelíthetetlen bölcs nyugalom nagyon közel áll a sokat ígérő önámításhoz és fontoskodó tehetetlenséghez, s épen azért soha sem szokott kielégítő eredményre vezetni. Le kell vetkeznünk a mai világban különben is már kevésbé imponáló nagyképűséget s őszinte jóakarattal és szertartások mellőzésével kell a javítás munkájához látni. A zöld asztalnál ülő érdemes és kedvezőbb helyzetben lévő lelkészeknek együtt kell érezniök a legélénkebben a lelkészi kar zömével, az anyagi gondokkal küzdő lelkészekkel, és magukkal kell vinniök a befolyásos világi elemet, hogy ellenállhatlan akciókat legyenek képesek kifejtetni az ország kormányával szemben is, még pedig most, a mikor annak legalkalmasabb ideje van. Így az eredmény el nem maradhat.

A társadalom és a sajtó pedig ezután se engedje levétetni napirendről ez ügyet, a míg megoldásra nem jut.

És ebben a tekintetben kiváló méltánylást érdemel a mi körünkben *Ferenczy Gyula* derék ifju lelkészünk, a ki az egyházi vagyonösszeírás adatainak ismertetése, több rendbeli cikkei és az egyházi értekezlet körében tartott beható előadásai által legnagyobb mértékben hozzájárult

a kérdés alapos előkészítéséhez s az általános érdeklődés felébresztéséhez. Hasonló elismerés illeti *György Endrét* is, a ki a fővárosi sajtóban fejt ki hathatós tevékenységet a közvélemény és az irányadó körök megnyerése érdekében.

B. L.

Oszzuk fel a békés-bánati egyházmegyét.

A budapesti „Protestáns E. és I. Lapban” lapozgatva, két cikket találtam. Egyiket írta György Endre, volt orsz. gy. képviselő, a másikat Eötvös K. L. akkor torontáli, jelenleg hajdumegyei tanfelügyelő. S ez a két egyházas érületű buzgó férfiú egybehangzólag javasolta, hogy a bánati részen Temesvár központtal állíttassék fel egy önálló ref. esperesség. Miért? Mert minkét férfi belátta, hogy daczára annak, miszerint a reformátusság itt évről-évre igen szépen gyarapodik beköltözés által s daczára, hogy ma már 15 anyaegyház ugyanannyi lelkészszel itt fennáll: ez a rész mégis egyházkormányzatilag holt rész, mert sehol, sem zsinaton, sem konventen, sem egyházkerületen, sőt még sokszor az egyházmegyén sincs képviselve. Aztán míg a más felekezetek mindnyájának itt püspöksége vagy legalább is főesperessége van, s így az illető hitfelekezetek, mint compact egész, szerepelhetnek s fejeik itt lakván, itt nekik súlyt kölcsönözhetnek, érdekeiket kellőleg megvédhetik, s egyházaikat minden alkalommal bárki előtt méltósággal képviselhetik: addig a magyar ref. egyház teljesen magára hagyatva, izoláltan, fej nélkül van itt, következőleg semmi súlya, tekintélye s méltósága nincs. Mi, akik itt élünk, ezt látjuk, érezzük, tudjuk. S ezt látta Eötvös K. L. tanfelügyelő is a torontáli megyeházból, György Endre képviselő meg az ország központjából.

Csak az az egy sajnálatos, hogy a bánati ref. lelkészek nem látják ezt s egyesült erővel nem törekednek e bajon segíteni. E tekintetben igazán a lutheranusok élelmesebbek s egyházaik érdeke iránt finomabb érzékkel bírnak. Nekik is volt 50 évvel ezelőtt egy békés-bánati ág. evangélikus egyházmegyéjük, de 50 évvel ezelőtt megalkották a külön önálló bánati egyházmegyét 6 anyaegyházzal s ma van vagy 25 erős egyházuk, lelkészeiknek meg akkora tekintélyük, súlyok, a milyenről a mi ref. lelkészeink még sok év muntával sem álmodhatnak, mert hisz csak most tüntették ki egyik alesperesüket a vaskoronarenddel.

Ime a kicsi, ügyes helybeli kormányzattal, hogy nevedkedhetik erős nemzettségé. De itt nem állapodtak meg az ügyes evangélikusok, hanem a megmaradt békési egyházmegyét is felosztották 3 egyházmegyére, mely pedig csak 120 ezer lelket számlál. S azért nekünk sem szabad megállapodnunk ott, hogy csak a Bánátot különítjük el a békési résztől, hanem a békési részt is legalább két részre kell felosztani békési és csanád-csongrádi egyházmegyére.

Az én indítványom azért az, mit e lapok hasábjain békés-bánati egyházmegyém minden egyházának itt nyilvánosan megteszek és temesvári presbiteri gyűlésünkön élőszóval indokolok: hogy oszzuk fel e rengeteg nagy, mert közel 190 ezret számláló s így egy esperessel még türhetőleg sem kormányozható békés-bánati ref. egyházmegyét három egyházmegyére ugymint: bánátira, csanád-csongrádira és békésire. Szent hitem szerint egyházaink jó kormányzása a vallásosság életében tartása és felekezetünk jól felfogott érdekében

ezzel késni nem szabad. Ezt minél előbb meg kell tenni, ha élni s virulni akarunk. A békés-bánati egyházmegyében a legközelebbi évek alatt meglehetősen meglazult az egyháziasság és meglehetősen lemállások történtek az egyháztestéről nazarénusság, baptistaság s unitáriusság javára. Miért? Mert az egyházmegyei kormányzat nem tud életet és lelket önteni a rendkívüli nagy tagokba. Ezen a nagy bajon segíteni kell és ezen egyedül csakis a felosztás által lehet segíteni,

Értsük meg azért a kor intő szózatát és cselekedjünk. Erdély már megértette. Ott már az ügyes, tevékeny s derék Szász Domokos kiadta a jelszót: *Oszzuk fel a nagyobb egyházmegyéket.* A szilágyi már ki is mondta, hogy felosztja magát 3 részre. Menjünk mi is Szilágy után s minél előbb oszzuk fel a nagy békés-bánati ref. egyházmegyét, hogy így lehessen itteni egyházainkban is élet, elevenség és tevékenység belülről; kívülről meg legyen tekintély, tisztelet és súly. Ennyi az én alázatos indítványom.*

Temesvár, 1896. január hó 13-án.

Kató Gusztáv,

kir. p. ü. titkár, presbiter és egyházi ellenőr.

TANÜGY.

Nők a középiskolában.

A bölcsészeti, orvosi és gyógyszerészeti tanulmányokra bocsátandó nők érettségi vizsgálatára tárgyában a vallás és közoktatásügyi miniszter rendeletet intézett a tankerületi főigazgatóságokhoz, melyből közöljük a következő lényegesebb pontokat:

„Mint hogy a legfelsőbb elhatározásban jelzett pályákra való léphetés föltételezi a nőknek a felsőbb tanintézetek illető karaira rendes hallgatói minőségben való felvételét, az erre való jogosultságot pedig az 1883. évi XXX. t.-cikk értelmében szabályszerű középiskolai tanulmányok alapján kiállott érettségi vizsgálat adja meg, szükségesnek mutatkozik közelebről megjelölni és szabályozni ama módozatokat is, melyeket a nők középiskolai tanulmányaira nézve irányadóknak kívánok tekinteni.”

„Középiskoláink az idézett törvénycikk 15. §-ának korlátai közt az osztály- és érettségi vizsgálatok letehetésére eddig is megadták az engedélyt a leányoknak, mint magántanulóknak. A leányok középiskolai tanulmányainak és vizsgálatainak e módozatát ezentúl is fön kívánom tartani.”

„A mennyiben e szerint leányok az ország bármely középiskolájánál magánvizsgálatokra s ezeknek sikeres letétele után magán-érettségi vizsgálatokra bocsátásukat kérelmezik, az illetők minden felsőbb engedély kikérése nélkül a fönnálló szabályok szerint bocsáthatók e vizsgálatokra; csupán arra kell ügyelniük a vizsgáló bizottságoknak, hogy a leányok vizsgálati a fiuk vizsgálataitól elkülönítve tartassanak meg.”

„Ha az illető leány polgári iskolából vagy felsőbb leányiskolából magántanulói minőségben középiskolai tanulmányokra kíván átlépni, az 1883. évi XXX. t.-cikk

* Az indítvány figyelmet érdemel, mert az adminisztráció javításának egyik módja kétségkívül az adminisztratív területek helyes és arányos beosztása. Nem volna csoda, ha olyan óriási terület és népszám mellett, a minőt a békés-bánati egyházmegye foglal magában, még olyan kiváló adminisztratív képesség is, a minőnek ez egyházmegye érdemes esperese el van ismervé, nehézségekre talál. Szerkesztő.

12. § a értelmében fölvételi vizsgálatot kell tennie, mely a kétnemű intézet megelőző osztályainak tantervi különbözeteire terjed ki. E vizsgálat sikeres letétele után azután a leány a középiskola közvetlenül magasabb osztályának, illetőleg osztályainak anyagából a törvényes időben magánvizsgálatokra bocsátható.

„Mindezen vizsgálatok teljesen ugyanazon mérték szerint tartandók meg, mely a középiskolák fiutanulóira nézve a tantervekben ki van szabva. Sulyt helyezek arra, hogy ezen új intézkedés jótéteményeiben valóban kiváló szorgalmú és tehetségű nők részesüljenek s minden jogosulatlan törekvés a megfelelő korlátok közé szoríttassék; azért itt még külön hangsúlyozni kívánom, hogy miként a fiúk, úgy a leányok vizsgálatainál sem lehet helye semminemű enyhe elbírálásnak vagy könynyítésnek.”

„Midőn ezeket a főigazgatóságnak további eljárás végett tudomására hozom, még csak arra hívom fel a középiskolák tanári testületeit, hogy a vizsgálatokra jelentkező leányokat az 1890. évi XXX. t.-cz. határozmányaira is figyelmeztessék, melyek szerint az orvosi karok, úgyszintén a főiskolák mennyiségtan-természet-tudományi szakosztályainak rendes hallgatóitól a görög nyelv ismerete nem kívántatik, hanem azok, kik e tanulmányokra lépnek, a görög nyelv helyett megszabott tárgyakat választhatják a gymnasiumban.”

E rendelettel tehát a miniszter megállapítja azon módot is, a melylyel a nők tudományos pályára bocsátásának elvét a gyakorlatban megvalósítani kívánja. Az agilis államférfi elég gyorsan elintézte a kérdésnek ezt a praktikus részét is, bár nem hisszük, hogy ez a megoldás teljesen és véglegesnek volna tekinthető. A ki ismeri, hogy a magántanulók által felmutatott tanulmányi eredmények mily kedvezőellen viszonyt mutatnak a nyilvános tanulók előmeneteléhez képest, s hogy a magántanítás általában mily gyöngye elemeket szolgáltat a középiskolákba, az előtt tisztán áll, hogy a magántanulás kedvezményét, ha végképen megtagadni nem lehet is, de kiterjeszteni épen a vizsgálatok színvonalának érdekében nem kívánatos. Az intézkedést azonban így is örömmel fogadjuk, mert az elv, a melynek szolgáltatásban áll, a legtisztább liberálizmusból fakad s mert ha egyszer a dolog bármely formában a megvalósulás stádiumába jutott, a további fejlődés önként be fog következni.

KÖZÉLETÜNK.

Az 1848: XX. t.-cz. végrehajtása érdekében.

György Endre, a tiszántúli ev. ref. egyházkerület tanácsbírája, felekezetünk lelkes tagja és kiváló író, a „Magyar Hírlap” egyik f. évi számában a „Protestáns papok sorsa” cz. alatt egy igen figyelemre méltó cikket tett közzé, a melyet, minthogy épen ez a kérdés a legégetőbb reánk nézve, s úgy az író egyénisége, mint a széleskörű nyilvánosság, a hol megjelent, a cikknek nagyobb nyomtatékot kölcsönöznek, mi is egész terjedelmében közölünk, a mint következik:

A legujabb napokban tagadhatlan nyugtalankodás jeleit látjuk a protestáns sajtóban. Mindenünnen várják a megnyugtató választ aggodó kérdéseikre és mivel teljesen megnyugtató választ nem kapnak, a létező helyzetet sokkal sötétebb színekkel rajzolják, mint a minő az.

Semmi kétely nem lehet arra nézve, hogy mindkét

protestáns anyaszentegyházra nézve megjött teljes ideje annak, hogy az 1848: XX. törvénycikk intencziója végrehajtsék. A mellett, hogy a magyar nemzet ügyének mindig legáldozatkészebb szolgálói voltak e két egyház hívei, első sorban lelkészei: a mellett, hogy az állam által kínált jótéteményt is szegénységük tudatában visszautasították, mert az nem a magyar államtól jött; a mellett, hogy áldozatkészségük legnagyobb megfeszítésével igyekeztek maguk a hívek jobb helyzetbe hozni lelkészeiket: minden elfogulatlan ember előtt világos, hogy az osztó igazságon kívül egészen méltányos követelésük ma, a mikor az általok — saját közvetlen érdekeik ellenére, tisztán a haza érdekéből — oly melegen támogatott egyházpolitikai reformok oly mély nyomokat vágtak a szegény protestáns papok ügyis silányan terített asztalán.

Senki sem tagadhatja, senki sem fogja talán vita tárgyává sem tenni, hogy úgy az osztó igazság, mint a magyar haza körül szerzett érdemeik jogosítottá teszik a protestáns egyházakat arra, hogy az 1848: XX. t.-cz. végrehajtását követeljék.

Egyértelmű volt is e tekintetben a közfelfogás. A nagyváradi szabad értekezlet, az egyházkerületek, a két egyház legfőbb fórumai époly határozottan adtak e felfogásnak kifejezést, mint a mily egyértelmű volt a képviselőház hangulata a budgetvitában, Wekerle, Szilágyi és Apponyi nyilatkozataiban, vagy a pénzügyi bizottság felfogása a mostani budget előkészítésénél.

A nyugtalankodást Berzeviczy Albert, a kormánypárt egyik vezértagjának nyilatkozata idézte elő. E nyilatkozat így hangzik:

„Legyen szabad nekem még arra hivatkoznom, hogy a mi az egyházi javak szekularizációját illeti, nem erről a pártól, hanem az ellenzékéről hangzottak el azok a követelések, a melyek az 1848: XX. t.-cz. végrehajtását sürgették (felkiáltások a baloldalom: Mi nem!), a mi pedig egyértelmű az egyházi javak szekularizációjával.”

E nyilatkozat objektív kommentálásához szükséges Berzeviczy Albert egy másik nyilatkozatának ideiktatása, melyet új évi üdvözlő beszédében bizonyára pártjának és a kormánynak egyetértésével tett:

„Szükségesnek tartjuk, hogy az egyházak méltányos igényei anyagi szükségleteik kielégítésére, illetve belső szervezetükre nézve mielőbb figyelembe véttessenek.”

Egymás mellé helyezve e két nyilatkozatot, tagadhatatlan, hogy az első nyilatkozat veszt életből, de az is tagadhatatlan, hogy megnyugtatóra aligha alkalmas.

Mindenekelőtt az 1848: XX. törvénycikk genezisére kell felfogásomat konstatálni. Ennek a törvénycikknek határozottan csak annyi köze van a szekularizációval, hogy épen annak ellenében hozatott meg. Két út állott az 1848-iki törvényhozás előtt. Vagy a francia rendszert választani, mely egyenlő kultusz-adót vet ki, s azt osztja fel a felekezetek közt, vagy pedig a szegényebb felekezet igényeinek támogatása. Az első utat épen azért nem választotta, mert annak logikai folyománya az egyházi javak szekularizációja, s így épen ez eszme ellenében ajánlotta fel a szegényebb egyházaknak az államsegélyt.

Mi protestánsok, mint protestánsok, készek vagyunk bármely út követésére. Mint politikus, egyénileg nem vagyok ma barátja a szekularizációnak. Am, ha a törvényhozás azt az utat választja, nekünk, mint protestánsoknak, az egyenlő megadóztatás és egyenlő participálás ellen nem lehet kifogásunk.

A míg azonban a jelen alapon állunk, világos álláspontunk jogossága az egyenlő elbánás azempontjából. Kérjük, követeljük reánk nézve az 1848: XX. t.-cz. intencziójának végrehajtását, s kettősen most, mikor az áldozatkészség minden forrását kimerítettük, s mikor az egyházpolitikai reformok még súlyosabbá tették lelkészeink helyzetét.

Nem tévedés Berzeviczy Albert állítása, hogy a baloldaltól is sürgették az 1848: XX. t.-cz. végrehajtását, mert Apponyi sürgette ez iránt; hiába tiltakoznak most ellene azok az ismert urak ott a baloldalon, de sürgette Wekerle is; ellenben tévedés azt állítani, hogy ez egyértelmű a szekularizációval, mert hiszen éppen megfordítva, a szekularizációt csakis ily módon lesz lehetséges eltávolítani a sürgős megoldásra váró kérdések sorából.

A mit mi kérünk, s a mit az osztó igazság és a haza jól felfogott érdekében mi követelünk a magyar államtól, im a következő:

Megállapítván az egyházi és iskolai szükségletek ugyanazon az alapon, mint a katolikus felekezeteknél, a megfelelő összeg az állam részéről adassék át — természetesen, törvényesen szervezett, elismert és hatáskörében teljesen körülírt — központi kormányzó közegeink: a konventek rendelkezése alá, még pedig oly formán, hogy ne csak a szükséglet, hanem a hívek által viselt terhek is megfelelő figyelembe vétessenek.

Ennél többet nem óhajtunk, de kevesebbel sem elégszünk meg. Ezt a kérdést levétni sem engedjük a napirendről, mint az osztó igazság kérdését, melyhez ezer és ezer számra csatolhatók ugy politikai okok a jövőt, mint történelmi emlékek a múltat illetőleg. Abba a mély nyomoruságba, melylyel küzd a szegény protestáns lelkészség, abba a nagy sötétségbe, melynek sivar boltozatán annál szebben ragyogott minden kritikus időben a tiszta, önzetlen hazafiság fénye, hadd világozzon be az anyagi jobblét reménye a nemzet ez örömmünepén, melynek elérésére talán a hazafiak egyik osztálya sem tesz annyit, mint éppen a szegény protestáns papok.

IRODALOM.

Könyvismertetés.

Isten Országá, templomi és iskolai Beszédék gyermekek és ifjak istentiszteletére s vallástanítására. Buxton H. I. Vilmos után átdolgozta *Benke István*, ev. ref. koll. rendes tanár. III. kötet. Jogositott magyar kiadás. Sepsi-Sz.-György, 1895. Átdolgozó sajátja és kiadása. 8-r. 150 lap.

(Folyt. és vége.)

Az első két kötet megjelenésekor Censor szintén hosszasan bírálta azt magyar nyelvtani s irályi szempontból. Legyen meggyőződve fordító úr, hogy a legőszintébb jóakarát vezette Censor tollát, éppen úgy, mint most. Lapozva most a III. kötetet, midőn az előszavát olvastam volna: azon hitben voltam, hogy talán az első két kötet bírálata kikerülte figyelmét. Ezen hitemből, fájdalom, kiábrándított az „Előszó“, melynek soraiban Censorról is megemlékezik. Tehát mégis olvasta a bírálatot. De mit ért ez az olvasás, ha jóakarátú tanácsaimat, kéréseimet figyelmére nem méltatta? Mert a mostani kötet élő tanuja annak, hogy az az első bírálat falrahányt borsó volt. Pedig, higgye el nekem, ha átdolgozás közben azt a bírálatot szem előtt tartja: másképen kerül ki az a mű az ön tolla alól s szegény Szarvas Gábor szelleme ott a mennyben, kibékül önnel, kinél senki sem bánt el

oly magyartalanul ezzel a mi zengzetes szép nyelvünkkel. Kérem, esdve kérem, olvassa át nem szemmel, nem haragosan, nem felindulással, de, ha lehet, higgadtan ezt a bírálatot s ha a jó Isten arra segíti, hogy még IV-ik kötetet is bocsát világá, vagy az eddigiek második kiadást érnek: méltassa figyelemre, a mire „Magyar Nyelvünk“ szentsége nevében esdve kérem. S hogy nem elfogultság, nem minden áron való kötekedés, hajszálhasogatás vezérli tollamat, nem válogatok ki szándékkal innen-onnan egyes tételeket, de mindjárt az első lapot idézem szóról-szóra az ön fordításában, aztán úgy, a mint az én fordítottam volna az ön helyén:

1-ső lap.

Benke István szerint.

Gyermekeim, *közztetek* bizonyára senki sincs, a ki vadállatokról nem hallott, vagy nem olvasott volna. Sőt *közztetek* némelyek u. n. állatmutogatóktól egy és más vadállatot láthattak. *Ily alkalomkor* nézhetettek oroszánokat és tigriseket, leopárdokat és medvéket, farkasokat és hiénákat; de mindenik fajtát külön vasketreczekbe zárva, vagy egyébként egymástól erősen elkülönítve és meglánczolva. S midőn nézték: hallhatták az oroszán ordítását, a medve morogását, a farkas üvöltését és ekkor — merem mondani — általában véve féltékeny tekintetek *reájok* s kivált a *közztetek* való kissebbek meg is ijedtek *tőlük*.

Most már különösnek tetszhetek nektek, a mit Ésaías próféta mond, hogy eljön az idő, midőn ezek a vadállatok többé nem lesznek vadak és kegyetlenek sat.

Vajjon elmondta-e a t. tanár úr ezen beszédekét növendékei előtt? Ha igen: akkor csodálom, hogy egyik-másik tanártársa nem figyelmeztette a szemet szűrő szarvashibákra. Vagy talán a belső lényeg értékessége a külső alak ferdeségeit elsimitotta? A belső lényegnek és külső alaknak összhangzatban kell lenniök. Kiváló kellék ez a szónoklatnál. A legfenségesebb tárgyat eltörpíti a külső alak idomtalansága. Idegen nyelvből átültetett beszéd úgyis magán viseli az idegenszerűség jellegét; hátha még a fordítás is sérti a nyelvérzékét s összetöri kíméletlenül a mondattani törvényeket. Nem az a tisztelt tanár úrnak jóakarója s barátja, ki helyeslőleg bólintva fejével, elnézi a hibákat, de az, ki őnt figyelmezteti, hogy magyarul írjon. Megengedem azt, hogy teljesen érti az angol nyelvet, beszél hollandusul, de a melyik pillanatban a fordításba kezd: mindjárt idegen magyar nyelven ír, a mint azt az idézett első lap s aztán mindegyik egymásután szomorúan igazolja. Némely megnyugtatóására megemlítem azt, hogy ebben a hibában sok úgynevezett írónk leledzik; különösen a gyorsaságot igénylő hírlapirodalom terén, de így egy gyűjteménybe foglalva, csak nagyritkán fordul elő. Ha-

Censor szerint.

Gyermekeim, azt hiszem, mindannyian hallottatok, vagy olvastatok már egyet-mást a vadállatok felől, sőt néhányan láthatatok is ilyeneket, a mint az utcán pénzért mutogatták. A kik pedig nagy városokban jártak-keltek, vagy talán ott laktak: bizonyosan megnézték az állatseregletet. Ott azután láttak oroszánokat, tigriseket, leopárdokat és medvéket, farkasokat, hiénákat. Csak hogy mindegyiket vasketrecbe zárva vagy más módon rekesztették el egymástól. Az oroszán ordított, a medve mormogott, a farkas üvöltött. Ugyebár magatok is bevalljátok, hogy bátortalanul nézgettetek azokat s kisebb tanulótársaitok meg is ijedtek azoktól. Nem csodálom azért, ha nagyon különösnek találjátok Ézs. próféta eme jövendölését: eljön az idő, mikor ezek a vadállatok nem lesznek többé vadak és kegyetlenek . . . sat.

sábokat írhatnánk telised tele. Alkalmat nyujtana nyelvtani s mondattani előadásokra, melyekből bizony sok írónk meríthetne tanulságot; de hosszas tanulmány írására sem terünk, sem időnk. Csak azokra szorítokozunk, melyek nagyon is szembeötlők, azokra a fogyatkozásokra, melyek a magyar nyelvtudomány ítélőszéke előtt megbocsáthatatlanok.

Nem veszi figyelembe a *személyi és tárgyi visszahozó névmások* közötti lényeges különbséget. Személyi visszahozó névmás állhat ugyan tárgyak jelölésénél is azon esetben, ha azok személyesítettek; de minden más esetben a magyar nyelv szigorúan követeli azt a megkülönböztetést, a mit az idegen nyelveknél nem tapasztalunk. Mindjárt a már idézett 1-ső lapon megüti nyelvérzékünket két ilyen kifejezés: hallottatok az oroszán ordítását sat., — félénken tekintettek *reájok* (azokra); a kisebbek megijedtek *tőlük* (azoktól). Legeltessétek szeméiteket Jézuson, az igazi Világosságon, *a mely* minden emberre világít. Látnivaló, hogy itt a „Világosság” személyesítve van s minthogy ezalatt magát Jézust értjük: nem „*a mely*”, de „*a ki*” teendő (61. lap). „Igy van a dolog (?) a biblia olvasásával is. Meg kell próbálnotok, hogy értitek-e, a mit *belőle* (e helyett: *abból*) olvastok” (82. l.). „És mi az eszköz, *a melyekkel* (e helyett: *a melylyel*) ezt végrehajtjuk. A szentírák az, *mely* (ki) minket megújít, *mely* (a ki) minket új emberekké tesz.” A szentírák még eddig tárgy gyanánt nem vettük, annál fogva visszahozó névmása: „*ki*” (83. l.). „Azt nem tehetitek, hogy ezeket a hangokat ne halljátok, de nem kell *rájok* (e hely.: azokra) figyelnetek, azaz nem kell *nekik* (azoknak) engedelmesskednetek” (88. l.). „Tudjátok e, hogy azt az élő vizet miképen *kaphatjátok* meg? Ha imádkoztok *érte* (azért) *megkapjátok* . . . ha ezt teszitek, Isten kegyelmét *kapjátok*.” Itt csakugyan mellékesen jegyzem meg, hogy ezt az izléstelen „megkapni” igét nagy előszeretettel használja (90. l.). P. o. a 136. lapon az ábrándképről beszélve, azt mondja, hogy az emberek mennyire bosszusak, ha „maguknak *meg nem kaphatják*.” A 137. lapon „a gyöngye festmények *nem kapnak* helyet az Ur képcsarnokában. A 32. lapon „lássuk, hogy *kapunk-e* olyan helyet a bibliában, a hol a mi Urunk Jézus a farkasokról beszél? *Kapunk*.” De elég ebből mutatványul ennyi.

A *tétető igék helyett* csaknem mindenütt eddig szokásban nem volt segédige gyanánt a „*tud*” igét használja, a mi az angol „*can, do*” igéknek felel meg. Lássunk erre nézve is egy pár szembeötlő példát. Mindjárt a 7. lapon olvassuk: „Vegyétek hát ebből is emlékeztetekbe, hogy közületek valóban mindenki *tud* valakire nézve vezető vagy őriző lenni.” Ez magyarul így van: Ne feledjétek el, hogy mindegyikötök lehet másvalakinek vezetője vagy őrizője. A 8. lapon: „Mondtam már példát arra, hogy kis gyermekek miként *tudtak* nagyokat a templomba vezetni és hívőkké tenni.” Ez magyarul helyesen így van: Láthattatok már az elébbi példából, hogy kicsiny gyermekek miként vezettek a templomba s miként tettek hívőkké felnőtteket. „Jézus azt mondja, hogy ha csak olyanok nem leszünk, mint a kis gyermekek, nem *tudunk* bemenni a mennyeknek országába — nem mehetünk be. Jézus az ő példájával megmutatta, hogy miként *tudhatunk* a rossz felett győzedelmeskedni.” Milyen erőltetett így, milyen magyaros így: Jézus példája tanít meg arra, hogy miként győzedelmeskedhetünk a rossz felett (26.). Láttátok, hogy egy ilyen magasrangú hadvezér mennyire *tudta* az állatokat kedvelni (34. l.), e helyett: mennyire kedvelte. „Az önző gyermek nem *tud* jó gyümölcsöt teremni — nem teremhet jó gyümölcsöt

(41. l.). „Megáldatta magát a *látni nem tudó* és igen öreg [szákkal]” (42. l.). Hát nincsen nekünk a „*látni nem tudó*” kifejezés helyett jó szavunk — világtalan, vak! „Ezt az utat megtalálhatjátok és Jézushoz csatlakozni, az ő sebzett oldalához simulni és szívében elrejtőzködni *tudtok*, ha őt szeretitek (56. l.) = Jézushoz csatlakozhattok, simulhattok sat. „Lássuk, hogy ezen gyöngye, de bölcs *állatkák közül mindenik mire tud minket* tanítani (62. l.) = e bölcs állatkák mire taníthatnak. A 122. és 123. lapon a „*tud*” igével ötször találkozunk. A *kő nem tud* kiáltó, mert nem élő lény s így hangja sincsen (még jóformán érteni sem lehet); a bölcs ember még a kövektől is *tud* tanulni (tanulhat), a kövek mind *tudnak* hozzánk beszélni, a szorosak kövei mily sokat *tudnak mondani* (mondhatnak), a történet sem *tud* semmit eráliteni. Ebből is elég izelítőül ennyi.

Épen így bánik el a „*kell*” segédigével is, a menyenyiben azt parancsolja neki a „*must*”. Hát biz’ ezt az ígét nekünk is lehet és *kell* alkalmaznunk gyakran, ott t. i. a hol a nyelvérzék megköveteli, hol határozott parancs és kényszer követeli; de az angol „*must*” helyett a magyar igék személyragjait kell használnunk, épen úgy, mint a körülírt jövő helyett az egyszerű jövőt.

E két esetre nézve lássunk egy példát:

Benke I. szerint.

Végezetül nektek a világosság gyermekeivé *kell* lennetek. Isten gyermekeinek a világosságot *kell* szeretni, a világosságban *kell* járni, a világosságot *kell* mutatni. A világosságot *fogjátok* szeretni, ha az Isten evangéliumát szeretitek, a világosságban *fogtok* járni, ha szent életet folytattok; a világosságot *fogjátok* mutatni, ha jó példával jártok mások előtt.

Censor szerint.

Legyetek tehát a világosság gyermekeivé. Isten gyermekei szeressék a világosságot, járjanak világosságban, mutassanak világosságot. A világosságot szeretitek, ha kedvelitek Isten evangéliomát, abban jártok, ha szent életet folytattok; azt mutatjátok, ha jó példával jártok mások előtt.

Még egy pár példát! 79-ik lapon: nekünk itt *kell* élni ezen a földön, a hol annyi sok a rossz, a rút és a tisztátalan. Azt *kell* hát megpróbálnunk, hogy ezeken a *dolgokon* felül éljünk; e végből *kell* gondolatainkat Istenhez és az Égbe irányozni. En ezt így fordítanám: e földön *kell* élnünk, itt, hol elárad a rossz és tisztátalan. Epen ezért igyekezzünk arra, hogy azokon felülemelkedve, gondolatainkat Istenhez, föl az ég felé irányozzuk.

A 83-ik lapon olvassuk: örködnetek *kell*; gyakran meg *kell* vizsgálni magatokat s az elégi gyertyák hamvát gyakran le *kell* vennie — vigyázzatok! vizsgáljátok meg magatokat (nem elégi, de leégi), s leégi gyertyátok hamvát minél többször tisztítsátok le.

Megvan akadva szerző a határozatlan multtal is. Ez igeidő az angol nyelvben rendkívül gyakran fordul elő s ottan emeli az irány szépségét, de mi magyarok igazán csak elvéve s szükségből használjuk. Szerzőt az angol írásmodor nyűgözte le s attól nem szabadulhatott meg, mint a következő szemelvények igazolják: 34. l. „nyulfészekre bukkant, melyben nyulacsákak voltak egymás mellé *lapulva* (e helyett: lapultak egymás mellé). 59. lapon „ha az oltárt kezével megfoghatta: akkor meg *volt szabadulva*, új életre *van átváltozva*”, e helyett: megszabadult, új életre változott át. „Fehér kezei a mellén *össze voltak fogva*” (140. l.), e helyett: fehér kezeit a mellén összekulcsolta. „A bűnök és a bűnös emberek a kigyókhöz *vannak hasonlítva*” (22. lap). Ez

ellen oly rendkívül gyakran vét szerző, hogy példát példára halmozhatnánk.

Nézzünk egy pár példát a hiányos mondatstruktúráról, a mi sokszor magát az érthetőséget is kétségessé teszi:

Benke I. szerint.

S ha ti az előcsarnok oszlopaira felnézhetetek volna, gondolom, felaggatva láthatjátok vala Dávid hadvezéreinek paizsait, továbbá a többinél egy nagyobb és nehezebb kardot és egy emberi koponyát, mely ismét sokkal nagyobb, mint a mekkora a legtöbb embernek szokott lenni. S miért voltak ezek oda felakasztva? (112. l.)

A czedrusgerenda látta ekkor, hogy egy régi, elkopott, színehagyott sátor hoznak a papok (?), mely valamikor akáczfából volt készítve, arannyal bevonva, drága, színes kelmékkel és finom szőnyegekkel behúzva.

A 25-ik lapon:

Fiam! mindig igazat beszélj, hazugságot soha ne mordj; mert senki sem bízik benned, sem nem fog téged senki tisztelni, ha nem beszélsz igazat.

A 13. lap:

De hadd mondja el az iskola köve két fiúnak történetét, a kik iskolatársak voltak s történetesen egykorúak és a mellett unokatestvérek.

Ebből is legyen elég ennyi példány. Nem győznénk eleget idézni, olyan halmazra bukkanunk. Nagyon sériik nyelvérzékünket ezeken kívül a magyartalan kifejezések légiói, melyeknek számuk nincsen. „Gondolta, hogy mindezért legalább egy köszönetet kapni fog“ (45. l.). Így nem hallottuk még a köszönet kifejezését. „Nos, gyermekeim, mi a neve azoknak, a kik ilyeneket cselekesznek“ (46. l.) = hogy hívják azokat, a kik így tesznek. „Olyan ismeretes-féle lépésnek hangja ütötte meg füleiket“ (49. l.) = ösmerős léptek hangja. Csaknem érthetetlen ez: „a ki ennél fogva támadóinak ütési és marcangolásai miatt a templom szép tornáczában adta ki testével együtt halálra sebzett lelkét“ (119. l.). Hát a testét is kiadta? Ezt kérdezzük. „Rivalgások jeleztek, hogy Istennek profétáit az **ellenségbeliek** elfogták.“ Ezt mondjuk: városbeliek, falubeliek; de így még nem hallottam: ellenségbeliek, akkor ezt is mondhatnók: barátbeliek, — ilyen magyar kifejezés nem tudom, hol fordul elő? Több helyen így olvassuk: Kherubim-ok. Tudnia kellene, hogy Cherub-nak az *im* rag többesét képezi, tehát helyesen: Kherubok vagy csak Kherubim. „Mily nagy lett a csudálkozása?“ = mennyire elcsudálkozott (87. l.). Így a 14. lapon „a Bibliában több említés van tőle az állatokról“, e helyett: a biblia többször említi úgy a szelid, mind a vadállatokat.

14. l.:

Benke I. szerint.

Ha a bibliából mindazokat a helyeket, a melyek az orosz-országról szólanak, kikéressük, úgy fogjuk találni, hogy róla kétféle értelem van: egy jó és egy rossz.

Censor szerint.

Ha a bibliában az orosz-országról szóló helyeket kikéressük, mindjárt látjuk, hogy azt kétféle, u. m. egy jó és egy rossz ábrázolásban (jelképben) mutatja be.

31. l. Farkasok a sz. földön mindenütt vannak s épen ezért a bibliában igen sok említés van róluk (a biblia sokszor említi).

Az unalomig használja ezt a kifejezést: emez alkalommal, ily alkalommal (on this occasion), e helyett most, ekkor, ilyenkor. „Midőn egyet ütött a sziklán, úgy tetszett, mintha a szerszáma semmi változást, semmi nyomot sem csinált volna (134. l.). Nyomot nem csinál valami, de hagy maga után. Végül még egyet. Az angol nyelv sajátsága, hogy the thing (dolog) igen sokszor használják a mondatokban. Fordító urat ez is mindig kísérti. Nagyon sok dolga akad a dologgal. De ennek a dolognak az nézzen utána, a ki a dolgától ráér. Zárjuk be igazán hosszú lére eresztett bírálatunkat. Indokoljuk végül azt, miért bíráltuk ezt a munkát így tövéről-hegyére. Több ok sürgette azt. Első sorban édes magyar nyelvünk iránti tisztelet, szerző iránt érzett jóindulatunk, hogy a jövő köteteket úgy bocsássa világgá, a mint ő maga is óhajtaná. De sarkalt bennünket erre a gyermekek érdeke is. Főleg ez. Gyermekeinkkel szemben hamisítatlan beszéd a mi kötelességünk. Ha p. o. meg volnék a felől győződve, hogy azon lelkesztársaim, kik e művet megszerzik, vesznek magoknak annyi időt, hogy a beszédeket átgyurják s a magyartalanságokat kigyomlálják: nem utaltam volna annyira tüzetesen a mondattani fogyatkozásokra. De, fájdalom, általános tapasztalat erősíti azt, hogy a beszédet úgy tanulják meg, a mint azt az író eléjük tárja. Már pedig a magyartalanság így átszűrődik a gyermekek révén a szülék ajkára is s így fogadják a vendéget: „sajnálom, de nem tudok segíteni a dolgon, férjem el van utazva.“ Hányszor hallunk ily kifejezéseket! miktől Isten mentsen! Mi szívesen elősmerjük Benke tanár úr buzgó tevékenységét, üdvözljük őt e mezőn, elősmerjük s megdicsérik p. o. a többek között azt, hogy a magyar vonatkozású példákat igen ügyesen szőtte be. Teljes szívemből óhajtom, hogy a három kötet érjen második kiadást, mert remélem, hogy jóakaratu tanácsaimat követve, a fogyatkozásokat segít. Faxit Deus.

Censor.

Egy szép levél. A napokban egy levelet kaptam, mely megérdemli, hogy a t. szerkesztőség engedelmével, egész terjedelmében közlőgyem. Így hangzik:

Nem volnék hű magyar kálvinista, ha nem érezném a hitrokonság és kegyelet kötelességérzetét feltámadni szívemben, olvasván Tanár Urnak hanvai nagynevű ref. pap, a *Virágregék* ihletett dalnoka reliquiáinak kudarcot vallott kiadásáról írott siralmas panaszát. Érzem, hogy az én lelkemhez is kiáltott a *síró felhő*; bár sok százan, ezereken írják ezt Tanár Urhoz azok közül, akik magyaroknak és reformátusoknak tartják magokat.

Sietek szegényes anyagi erőmmel parányi segítséget vinni a magyar protestantizmust csakugyan fenyegető szegény megakadályozására. Nem ösmerem a költő-pap hátrahagyott egyházi munkáira vonatkozó előfizetési felhívást és föltételeket, de bármennyi legyen egy példány

ára, ezennel becsületesen kötelezem magamat, hogy két példányt megrendelek és annak árát bármely napon a kiadó rendelkezésére bocsátom, illetőleg címére elküldöm. Az ekként megrendelt példányokat pedig felajánlom két olyan szegénysorsú ev. ref. segédlelkész számára, kik nemzetiségek és más vallásfelekezetek közé ékelt, a protestantizmus és a magyarság érdekében missziót teljesítő gyülekezetben hirdetik a tiszta evangéliumot.

Egyúttal fel vagyok hatalmazva annak kijelentésére is, hogy *Koncz Ákos* úr, városi levéltáros és a Debreczeni *Ellenőr* f. szerkesztője két szegénysorsú ev. ref. segédlelkész számára szintén két példányt rendel meg Tompa Mihály kiadandó műveiből. Vajha Tompa szelleme másokat is hasonlóra buzdítana!

Fogadja Tekintetes Tanár úr nagyrabecsülésemet.
Debreczen, 1896. jan. 9.

tisztelettel
Zoltai Lajos,
városi s.-levéltáros és ujságíró.

E szép levélhez nem kell kommentár. Írójának nemes felbuzdulása kétszeresen sarkalhatja az első sorban érdekelt prot. lelkészi kart, de serkentő példaképpen szolgálhat a világiaknak is. Hiszem, hogy fog is szolgálni. Bus szózatom megjelenése óta Főtiszt. és Mélt. *Szász Domokos* erdélyi püspök úr is érdeklődve tudakozódott a reliquiák ügye felől s így ismert hathatós pártfogása bizonyosan nem fog elmaradni. Én egyelőre abban a boldog reményben ringatom magamat, hogy exempla bona trahunt.

S. Szabó József.

Néptanítók Lapja, a népoktatási intézetek ezen hivatalos közlönye, a beállott új évvel új alakot öltött, új szerkesztőség vezetése alatt új beosztással jelent meg. Már a múlt évi december hó 28-án kiadott utolsó számban jelölte a változást a volt szerkesztő *Gyertyánffy István* bucsuszavában, midőn részvétet keltő őszinteséggel mondja el visszalépésének körülményeit. Nem tartozunk azok közé, kik e hivatalos, ingyen szétküldött lapot évek óta oly örömet becsméri; sokkal inkább elismerjük a hasznos szolgálatot, melyet a népoktatásügyünknek tett s elismerjük az érdemet, melyet a buzgó férfiú 22 évi kitartó szerkesztői munkásságával szerzett; így visszalépésekor sem vonhatjuk meg tőle nagyrabecsülésünket. Az új szerkesztőség, névszerint *Ujváry Béla* felelős szerkesztő és dr. *Gööz József* segédszerkesztő, díszesebb külsőben (jobb papíron, tisztább nyomással) adták ki az újévi első számot. Tartalma is változatos; cikkei nagyobbára első rangú paedagogiai íróinktól valók; az első buzdító szózatot „A néptanítókhoz” maga a közoktatásügyi miniszter *Wlassics Gyula* írta. Kívánjuk, hogy az új szerkesztőség elődjének buzgalmával s magasztos céljainak szem előtt tartásával, de egyszersmind nagyobb szerencsével s fokozódó sikerrel teljesítse feladatát.

ADATOK

a tiszántúli ev. ref. egyházkerület kebelében lévő egyházak történetéhez.

8. Rövid feljegyzések vagy adatok a tiszta-bereki ev. ref. egyházzól.

„Valóban káros és szánakozásra méltó dolog, hogy más egyéb nemzeteknek példájok szerint, a mi országunk első egyházi reformátorairól, teljes história nem irattatott, hogy lett volna örökkévaló emlékezetül a maradékoknál.”

„Igy sóhajt fel a derék Pósházi János, ez előtt mintegy kétszáz évvel. S íme az ő fájdmának, az ő aggodalmának oka még folyvást fennáll.”

E szavak olvashatók a nagy emlékü Révész Imre Dévai Bíró Mátyás első magyar református életrajza és irodalmi művei elébe bocsátott előszava elején. A mit a derék Pósházi János s a nagy emlékü Révész Imre édes magyar hazánk első egyházi reformátorai teljes történetet illetőleg nagyban ama szavakban kifejeztek: kicsiben bizonynyal elmondhatja ma is, talán minden lelkész azon egyházakra nézve, melyekben hivataloskodik.

Imé! főtiszteletű egyházkerületünk mult évi szept. havi közgyűlése 404. számú végzésében kimondja, hogy az egyes lelkészek egyházuk történeti adatait szedjék össze, de hát hogyan felelhessenek meg híven ebbeli kötelességöknek, ha ily nemű adatok nem állanak rendelkezésükre!?

Távrolról sem kecsegtethetem azért, én is alantírott, magamat azzal, hogy a tiszta-bereki ev. ref. egyházat illetőleg teljes történetet adhatok, minthogy sem a polgári község sem az egyház ládáiban, semmi történeti nyom, feljegyzés s okirat ide vonatkozólag nem található. Utalva vagyok tehát egyszerűen csakis azon adatok közlésére, melyeket multja s jelenére nézve öt darab anyakönyvünkben, az úri szent asztali készleteken s legújabb jegyzőkönyveinkben találok s melyeket a következőkben adok elő:

A tiszta-bereki ev. ref. egyház Szathmármegyében fekszik. Régebben a szatmári s most a nagy-bányai egyházmegyéhez tartozik. Szomszédos egyházak északról Botpalád, délről Rozsály, keletről Nagy- és Kis-Hodos, nyugatról Ricse és Gacsály.

Hogy mikor alakult itt meg a polgári község s egyház, hogy kik voltak legelső legeltetői az Ur kis nyájának s kik birtokolták hajdan az itteni nagy kiterjedésű határt, kútfők hiánya miatt nem tudhatjuk. Azonban egy úri szentasztabli tányér 1698, két czinkanna 1691, 1700, s a legrégebb anyakönyv 1765. évszámaiból következtetve, azt mondhatjuk, hogy igen régen. Földes ura volt a községnek e század elején 1848-ig s fő patrónusa az egyháznak, a másutt is, például: Kis-Rhédén, Tardoson nagy birtoku s a fejedelmi vérből származott Rhédeiek egyik ága, kis-rhédei Rhédei Ferencz. 1860-ik évben, pappá létemkor, szavahihető, gondnokságot is viselt, tisztos öregkort ért egyháztagoktól hallottam, hogy azon időben, a midőn még az egyház a szathmári egyházmegye alkatrésze volt, nevezett főúr meghívására egyházmegyei közgyűlés is tartatott itt s az egyház javára Istentől nyert bőséges javaiból gazdagon áldozott. Nevezetesen: nem egyszer, nem is kétszer, hanem többször megtörtént, hogy az egyháztagok, mint jobbágyai által mivel nagy terjedelmű szántóföldei nyári áldásából 150—200 kereszt búza adományával is segélyezte az egyházat s rengeteg tölgy erdejének fáit nem sajnálta torony, templom s más egyházi épületek emeléséhez adni. Fia, Lajos is, ki mint nemzetőri kapitány itt halt el 1849. jan. 29-én 29 éves korában, mint egy 1840. évi keletű lelkészi díjlevél 1. pontjából látható: 6 köből tiszta búza és 2 öl fával járult a lelkész évenkénti fizetéséhez. Igenis; egész erdőség, tölgy, éger, rekettye fák s berkes helyek boríták hajdan az itteni nagy határ egy jókora részét, s tán nem sokat hibázom, ha állítom, hogy innen vehette a község Tiszta-Berek nevét.

A tiszta-bereki ev. ref. egyház lelkészei 1765-1ől kezdve máig ezek voltak:

1765—1778-ig Aszalai nevű, 1780. ápril 17-ig Kolozsvári Hincz János, 1783-ig Farkas István, 1785-ig

Selyebi János, 1790-ig Fülel Cs. Sámuel, 1795-ig Hetey Sámuel, 1801-ig Horváth Bénéiamin, 1803-ig Kassai Sámuel, 1807-ig ismét Horváth Bénéiamin, 1811-ig Baranyai Mózes, 1817-ig Pongrácz György, 1819-ig Hamar Ferencz, 1829-ig Kádár Ferencz, 1830-ig Váradi Imre, 1832-ig Ecsedi Miklós, 1840-ig ismét Kádár Ferencz, 1860. január 10-ig Sárkány Dávid, 1860. ápril 24-től maig Bodor Pál.

Iskolatanítók voltak:

1820-ik évtől kezdve — a mikor elkülönítették a tanítói hivatal a papitól — 1824-ig György András, 1824-ben Bagosi Sámuel, 1825-ben ismét György András, 1826-ban Szakáll István, 1827-ban Szabó Imre, 1827—1834-ig Baranyi Mózes, 1848-ig Papp János, 1855-ig Kovács Ferencz, 1869-ig Sipos János, 1873. febr. 18-ig Csengeri István, 1875. ápril 24-ig Vásárhelyi Károly, 1872. ápr. 24-től 1880. ápril 24-ig Pál József, 1880/1. évben Török Károly, 1881/2-ik évben Andorkó Sándor, 1882/3-ik évben Elek János, 1883. máj. 7-től kezdve maig ismét Török Károly.

Az egyháznak, — mint már említém, — van öt darab anyakönyve.

Az I. számú kis nyolczadrét s terjed 1765-től 1807-ig. Azon lelkész, ki megkezdte az anyakönyvek vezetését, a lelkészi névsorban legeelői jegyzett Aszalai nevű.

A II-ik számú negyedréte s terjed 1807—1840-ig.

Ezen anyakönyv azért nagybecsű s mind örökre megörzendő, mert első lapján ily bejegyzés olvasható: „Ezen matrikulát megnézte július 12-ik napján 1825. Budai Esaiás m. k. superintendens.”

A III., IV. s V-ik számú anyakönyvek már ívrétek.

A III-ik számú 1840—1852 nov. 23-ig.

A IV-ik számú 1852. nov. 23-tól 1888. febr. 15-ig és az V-ik számú 1888. febr. 15-től a legújabb időkig terjed.

Körleveles jegyzőkönyv csakis 1848-tól van. És pedig a beírás kezdődik a nagy Szoboszlai Pap István püspök ily kezdetű körlevelével: „Eljuthatott, elfogott már jutni a hon minden tájékaira, el minden rendű honfiakhoz hire a nagyszerű eseményeknek sat.

A lelkészi hivatal napló s ígtató könyve kezdődik az 1891-ik évvel.

Van az egyháznak birtokában egy 4 ívrét ily című könyvecske is: „publikációkból gyűlt alamizsnák diariuma”, a melyben újabb időkben az évenkénti egyházlátogató küldöttség a segély pénzeket nyugtazza.

Az egyház irattárában megvannak az egyházmegyei s egyházkerületi nyomtatott jegyzőkönyvek is, amazok 1872., emezek 1862-ik évtől kezdve.

Uri szent asztali készletei az egyháznak im ezek:

1. Egy kerekded négy lábú asztal.

2. Egy nagyocskó czintányér.

3. Egy igen régi s igen értékes nyolczszögű pakfong kis tányér, a szent kenyér körül hordozására, közepén körben kimélyítve s arannyal futtatva, ily felíráttal vonalkörben a legközepén: „Vass Anna adta Isten dicsőségére a tiszta-berki reformáta ecclesiához 1698.” Szélén négy felől két-két szöglet közben ezen szent iratbeli helyek olvashatók: „1. Kor. II. 23, mert én az úrtól vettem, melyet néktek elötökbe is adtam, hogy az Ur Jézus, mely éjszaka elarulltaték, vötte a kenyeret.” „24. vers. És hálákat adván megszögte és ezt mondotta: vegyétek, egyétek ez az én testem, mely ti érettetek megtöretik, ezt cselekedjétek az én emlékezetemre.” 28 v. próbálja meg azért minden ember magát és úgy egyék ebből a kenyérből.” „2. Kor. 13. 5. avagy nem ismeritek-e magatokat, hogy a Jézus Krisztus

ti bennetek vagyon, hanem ha megvettetek vattok“ a többi szögletközök szép czirádákkal vannak ékítve.

4. Egy talpas ezüst pohár arannyal futtatva.

5. Egy 3 literes czinkanna, ezen felíráttal: „Förizs János vette Isten dicsőségére 1700. ápril 6.

6. Egy másfél literes czinkanna ily felíráttal: „in honorem Dei tiszta-berekiens. pro ekkla fieri curavit Joann Soós De Szovat 1691. Die 6. Junii.”

7. Egy nagy piros abrosz.

8. Két nagy sávós fehér abrosz.

9. Két kisebb fehér kendő.

10. Egy nagy rojtos piros selyem kendő, ily felíráttal: G. J.-né Bodó Erzsébet vette 1879.

11. Egy másik selyemkendő.

12. Egy harmadik zöldes selyem kendő.

13. Egy fehér arannyal vastagon szegélyezett legfelső teríték.

14. Egy keresztelési porcellán lavor s egy fedeles üveg keresztelő pohár.

15. Egy 4 literes cserépkorsó.

Az egyház, bizonytalan időben épült s az idő által nagyban megviselt magas fatornya az 1875-ik évben szétszedetvén: magánosan maradt az egyszerű kis templom. Az 1867-ik év folyamán falazata kívül s belül kimeszeltetett, tetőzete újból zsindelyezett 159 frt s 65 kr. költséggel. A szószékre a mult évi november hóban N. Szabó István presbiter neje, Imre Zsuzsánna értékes terítőt adományozott, ily felíráttal: „az 1893. szeptember 5-én elhunyt Szabó Sándor emlékére az édes anyá 1895.”

A két harang egyszerű fa álványon áll.

A nagyobbiknak felírata ez: „A tiszta-bereki ref. szent ekklezsia öntette Isten dicsőségére a maga költségén ns. Förizs István cur. és Szabó János bíró idejében 1836.” A felső részén e szentírásbeli hely olvasható: „dicsőség magasságban az Istennek, békeség a földön és az emberekhez jó akarat.”

A kisebb harang körírata a felső részen ez: „a tiszta-bereki ns. sz. eccle öntette Isten dicsőségére”, alul a szélén körül pedig ez: „öntötte Csepeli Ferencz Mándon 1844.

A lelkészlak e folyó század első tizedében épült. Ódonszerű is immár. Az 1893. évben javítottott 296 frt 98 kr. költséggel. A lelkészi parochián az istálló 1892-ben újból épült 67 frt 79 kr. költséggel.

A kőkút épült 1891-ben 14 frt 58 kr. költséggel.

A sertésöl rozszant.

A iskolatanítói parochián levő épületek ezek:

Tanítói lak s iskolaház egy fedél alatt. A tetőzet az 1894. évben javítottott 53 frt s 78 kr. költséggel. Az istálló, a sertés öl, egy kút, szegényes állapotban.

Az egyház szárazmalma az 1882-ik évben épült közadakozásból s kölcsön pénzből, 325 forint költséggel.

Az egyháznak miként a multban nem volt, úgy jelenleg is alig van e „világból való” vagyona, földi birtoka. Az 1878-ik évben végbefejezéshez jutott tagosítás alkalmával is, a midőn a lelkészi s tanítói hivatal részére az egy és fél urbéri telki állomány ki lett hasítva, a szegény egyház nem kapott egyebet, mint a temető nagyobbítására félhold, fa iskola helyiségül egy hold földet s másfél holdnyi rétecskét.

Miből teljesítette tehát a fent említett építkezéseket s miből képes fedezni évi szükségleteit? felelet: régebben feles földek szűk jövedelméből, 1862-ben alapított magtára kamataiból s olykor a tőkéből is, újabban nyári közmunkával, báltartással való keresettel s közalap és államsegélylyel.

Miután az eddigiekben a tiszta-bereki ev. ref. egyház régebbi és közelebbi multja történelmi adatait lehetőleg előadtam: most végül, azon üdvös mozzanatokról kívánok még szólni, melyek e jelenleg 353 lelket számláló kisdied egyház kebelében csakis a napokban történtek:

A mult évi december 9-én tartott egyháztanácsi ülésben végzésileg kimondatott egyszerű kis templomunknak ez évbeni ideiglenes használatra leendő lehető kijavítása, de kimondatott egyúttal egy új templom s torony helyiségről gondoskodás is, az 1885. évben keletkezett s házilag kezelt magtár tartalma, mely ma 400 frt s 40 köböl búza, új templom s torony alapul felajánlatott, s végül meglőn határozva, a hiveknek, a szent czélra földbirtok utáni megadóztatása, vagy pedig önkényes ajánlatra felhívása.

A egyháztanácsi végzés, az egyházi törvény 18. §-a c) pontja kívánalma szerint, csakhamar, vagyis decz. 12-én az egyházi közgyűlés elé terjesztve, három első pontjában egy akarattal elfogadtatott, a megadóztatási két mód közül pedig, az utóbbi, vagyis: az önkényes ajánlatétel ment határozatba, s az azon napi ajánlat összege lett 521 frt, a másnapi — midőn előjáróság sorba vette a házakat — 380 frt, együtt tehát az eddigi ajánlat összege: 901 frt. A mely összeg ez idő szerint, a midőn az idők viharos járása annyira megnehezedett, bizonyára nem csekélylendő. Vivat, floreat, crescat!

Tiszta Berek, Jan. 3. 1896.

Bodor Pál, ev. ref. lelkész.

A beküldő lelkész úr a t.-berek egyház fent közlött történetéhez még a következő érdekes és az elmúlt időkre nézve jellemző feljegyzéseket csatolta.

1. A tiszta-bereki I. sz. anyakönyv kereszteleési osztályának egyik számozatlan lapján ily bejegyzések olvashatók:

„1778-ban én Kolosvári Hintz János midőn sz. Istenem tetszéséből idejöttem T.-Berekre, kereszteltem e Szer.

10 máj. Gáspár Györgynek Susánnát k.

8 J. Lukács Györgynek Jánost.

15 9br. Szókének Katalint.

1779 23 aug. Bodónak Jánost.

12 xbr. Gergely Andrásnak Ersókot.

1780 16 febr. Ur Györgynek Ersókot.

1782 Esztendőben a kik születtek

Förizs Pál uramnak egy Mihály nevű fia

Kovács János kis leánykája szül.

A Simon béresnek egy kis fia etc.

1778 1-ma máj. tem.

10 máj. Imre Mihály Katizáját.

28 máj. Kovácsné Évatzáját.

29 jun. Förizs Pál Miskáját.

7 aug. Dománynak Miskáját.

anno 1781 die 13 máj.

temettetett Ó Förizs András

Ó Imre János eltemettetett szüretkor

Kovács János kis leánya megholt.

2. A II. sz. anyakönyvben ily cigány (új magyar) névek olvashatók 1824—1838-ig.

Kéremhappuk, Kleofás, Magdaléna, Farkas, Habakuk, Bazilius, Barnabás, Stibor, Mizersák, Abednégó (kettős gyermek két neve), Éfraim, Salamon, Deoricte, Abednégó, Zákány (1837 ápril 22).

Kérdeztek talán tőlem t. Szerkesztő ur által miféle név az a Zákány? megmondom.

Rhédey Ferencz Ó méltósága rettenetes nagy kedvelője volt a cigányoknak s viszont a cigányok is nagy tisztelőjök voltak az uroknak. Ha rajkó jött a világra, mentek annak nevet kérni s egyszersmind meghívták nevével együtt szülőknek. Eszébe jutott aztán egy ó testamentomi vagy más különös név, elmentek a paphoz s arra a névre keresztelte. Fiának Lajosnak nevelője, Zákány József nevét is oda adta névnek. Ez a Zákány József pedig nem volt más, mint az egykori debreczeni tanár s jó magamnak is az 50-es években professorom. Biz így volt ez itt hajdanában, a fokosnak fénykorában.

3. Nézegetem, forgatom a legrégebbi anyakönyvet s látom, hogy szüette fedele belső részének némi erősítésére, egy gondos kéz oda ragasztotta az akkori lelkészi díjlevelet, melynek czíme ez: „Proventus Ecclae T.-Berkiensis“ az 5. pontban ez áll: „halotti predik. flor. 1. kereszteléstől egy tyuk, egy kenyér.“

Ilyen ílési stólának nyoma van a debreczeni egyházmegyében is, mint Révész Figyelmezőjében olvashatjuk.

KÜLÖNFÉLÉK.

Buzás Pál. A debreczeni főiskola épületének homlokzaton gyászlobogó hirdeti, hogy ez ősi főiskolát veszteség érte. Egyik régi, hűséges szolgálója, a ki mint tanár s később mint főisk. levéltárnok is 47 esztendőn keresztül állott e főiskola, a közoktatás és a tudomány szolgálatában, csepi és baranyai *Buzás Pál* h. ügyvéd, jogtanár hunyt el január 16-án, életének 74-ik évében. A megboldogult veterán tanár 1823. okt. 14-én született s 1849. november 8. óta működött e főiskola körében. Kötelességtudó s a pedánságig pontos tanár volt és a tudomány haladásával mindvégig lépést tartott. Habár pár év óta mutatkozó gyengülése akadályozta tanári hivatásának betöltésében: tanári állásától semmiképen sem akart megválni s csakugyan elérte azt, a mire törekedett, hogy t. i. közvetlenül a kathedrából düljön a koporsóba. A tanársághoz való merev ragaszkodása és minden alapot nélkülöző anyagi töprenkedések megzavarták az utóbbi időben lelkének egyensúlyát s kétségkívül siettették halálának bekövetkezését. Élete és működése bizonyára megérdemlik azt, hogy illetékes barátai és ismerősei köréből valaki életrajzát részletesebben megírván, ez által úgy a megboldogult iránt köteles kegyeletnek, mint főiskolánk történetének szolgálatát tegyen. Erre törekedni fogunk. Béke az elfáradt munkás hamvaira!

— **Iskolalátogatás.** *Joó István*, egyházkerületünk középiskoláinak felügyelője szakadatlan tevékenységgel buzgólkodik kiterjedt munkakörében. E hó 7—11 napjain látogatta meg a *debreczeni ev. ref. felsőbb leányiskolát*, s a látottak és hallottak felett teljes megalégedését nyilvánította. Ez intézet — kiváló tanerőivel, azok helyes methodusával, tapintatos bánásmódjával és összhangzó működésével — hivatásának magaslatán áll. Jól esik tudomásul vennünk és regisztrálnunk az illetékes helyről jövő ezen megalégedést épen most, a mikor felsőbb leányiskolánkról, mint látszik, minden alap nélkül, több-nemű méltatlan ráfogások, rágalmak keringenek közön-

ségünk körében, természetesen hathatósan szítva azok által, akik a kath. *Svetics-intézet* felvirágzását a mi felsőbb leányiskolánk jóhírnevének aláásásával vélik elérhetni.

— **Tanulók a kiállításon.** A közoktatásügyi miniszterium az ország összes tanulóinak módot akar adni arra, hogy az ezredéves kiállítást csekély anyagi áldozattal megtekinthessék. A terv kidolgozásával az országos középiskolai tanáregyesületet bizta meg a miniszter, mely erre nézve előterjesztését már meg is tette. E szerint a tanulók nem egyszerre, hanem csoportonként nézik meg a kiállítást, minden héten négy-öt középiskola növendéke egyszerre. Pénzbeli segélyben nem részesíti a miniszter a tanulókat, de elkövet mindent, hogy a vasuti díj minél csekélyebb legyen, s hogy az ifjak lehetőleg az iskolákban nyerhessenek szállást, miért is a felrandulásokat csakis a szünidőben lehet majd rendezni.

— **Tanulók tudományos versenye.** A vallás- és közoktatásügyi miniszter tervbe vette a középiskolát jelesen végzett ifjak tudományos versenyét is. A versenynek, a tervezet szerint, két fő tárgya lenne: a magyar irodalom és a történelem. A mérkőzés írásbeli és szóbeli. Szóbeli versenyre csak azokat bocsátják, kiknek írásbeli dolgozatuk kiválóan sikerül. Az országos versenyben csak a középiskolák legfelső osztályának növendékei vehetnek részt a tanári kar ajánlata alapján. A kormány a résztvevőknek mérsékelt árú vasuti jegyet engedélyez s a fővárosban ingyen lakást és étellemezést biztosít.

— **A gymnasiumi tanulók osztályozása.** A vallás- és közoktatásügyi miniszter rendeletet bocsátot ki a gymnasiumi tanulók osztályozása tárgyában. A miniszter azt tapasztalja, hogy a középiskolai, főleg a gymnasiumi tanulók osztályozásában több helyütt feltűnően egyenlőtlen mértéket alkalmaznak a tanárok. Míg némelyek, eleve lemondva arról a reményről, hogy növendékeik értelmi képessége esetleg még kifejlődhetik, merev szigorúsággal zárják el előlük a tovább haladás útját, addig mások szerfölött enyhe mérték alkalmazásával azokat is a felsőbb osztályokba bocsátják, kik a tanítás célját egyáltalában nem érték el. Értesülése szerint az utóbb említett baj a gyakoribb s ezért különösen az osztályozás indokolatlan enyhességének meggátlását célozza a miniszteri rendelet, mely nem annyira a középiskola legalsó osztályaira szól, hol a gyermekek fejledező tehetségei a végleges ítélet hozatalát ritkábban engedik meg s a hol még lehet remény a javulásra, hanem különösen a középosztályokra, a hol a tanulók fejlettebb kora már biztosabb következtetést enged a felsőbb osztályokban való előmenetel fokára. A középiskolai tanfolyam e szakában (a III. és IV. osztályban) már alig lehet kétség a felől, vajjon a tanuló értelmi fejlettsége elbírja-e majd a felsőbb osztályok tudományosabb irányú tanítását s nem válik-e javára, ha a tudós pályákra előkészítő középiskola folytatása helyett oly foglalkozás felé tereltetnék, melyre később előhaladottabb koránál fogva már nem törekedhetik. Ezért itt kívánja a rendelet, hogy a tanulók tehetségei minden irányban szigorúan mérlegeltesse s hogy a gymnasiumba nem való tanulók keilő osztályozással az iskolából eltávolíttassanak, így akarván a miniszter a középiskolák zsúfoltságán is némileg segíteni.

— **Kisújszállási ref. egyházunkban** több szép emlékü tárgy érdemel felemlítést a mult évről. December 22-én tartott presbiteri gyűlés határozata ez: a keresztes és esketési palást-jövedelmekért a lelkészek 600 frttal kárpótoltassanak, tehát a kettő együtt; az anyakönyvi

kivonatokért, temetésért a rendes stólat szedjék. — Főgymnasiumunk ifjúsága szépen halad a szellemiekben. Alakítottak zenekört, melynek elnöke, vezetője Szabó Károly tanár. Már hangversenyt is rendezett, mely szépen sikerült. Alakult korcsolya-egyesület is, mely szép partolásban részesült a nép és ifjak s tanulók részvétele által. — Született egyházunkban 399, meghalt 438. Egyházi áldással egybekelt 115 pár, áldást nem kért 2 pár 1895-ben. — Az ezredéves újévet megnyitotta egyházunk minden harangok félórai meghúzásával a válpercen, éji 12 órakor. Volt nemzeti öröm, lelkesültség. Kisújszállás, 1896. jan. 4. K. Hajdu Lajos.

— **Kúnágota.** A kúnágotai presbiterium 1895. év decz. 27-én egyhangúlag elhatározta, hogy az 1896. év jan. 1-től a lelkész az esketési és kereszteselési szolgálatot ingyen tartozik teljesíteni s ezen munkáért az egyház a lelkészt egy 10 évi átlagos összeggel honorálja évenként. Azt hisszük, hogy a presbiterium e követésre méltó intézkedésének meglesz a maga áldásos gyümölcse.

— **A Reformátusok Lapjának** t. szerkesztője, Biky Károly úr, bizonyos nehezteléssel vette azon helyreigazító megjegyzéseinket, melyek e lap mult évi utolsó számában közlött vezércikkünkben foglaltattak. Teljességgel nem volt czélunk kellemetlenül érinteni érdemes kollegánk érzelmeit. Ettől mindenkor visszartartana az a tisztelet és elismerés, a melylyel az ő nemes törekvéseiket méltányolni tudjuk, s a melyeknek őszinte jóakaratu czélzatait a fenforgó esetben sem vontuk kétségbe. Bizonyára Debreczenben sok tennivaló van, s a ki ezekre rámutat, nem ok és haszon nélkül cselekszik. De midőn ezt elismerjük, sőt magunk is gyakoroljuk: nem fogadhatjuk el az eszmék monopolizálására s az elbizakodottságra vonatkozó vádat. Sokkal igénytelenebb munkásai vagyunk egyházi érdekeinknek, semhogy ilyen szemrehányást megérdemelnénk. Ha mégis ezzel illetnek minket, oka az, hogy mi sokkal jobban ismerjük Biky K. urat, mint ő minket. Ismerjük meg tehát jobban egymást! Akkor szándékaink tisztasága vissza fog tartani minket kölcsönösen attól, hogy egymást megbántuk, még ha az ügy érdekében veszekednünk kell is.

— **Halálozás.** Egy nemes szívű, szelid lelkületű, minden női erényekben bővölködő jó asszony, egy széles kiterjedésű családnak példányszerű édes anyja, id. *Bészler Jánosné*, szül. *Medgyaszay Zsófia* hunyta örök álmorra zemeit, hosszas gyengélkedés után, életének 74-ik évében, január 12-én. Azzal a mélységes fájdalommal, mire csak az igaz szeretet képes, kísérté a nagyszámú rokonság és a tisztelők egész nagy serege a megboldogult tisztas matróna hült tetemeit utolsó útjában. *Révész Bálintné*, b. e. püspökünk özvegye, szeretett testvérét, *Bészler Imre*, sámsoni ev. ref. lelkész és *Csiky Lajosné*, szül. *Bészler Anna* asszony felejtethetlen édes anyjukat gyászolják az elköltözöttben. Áldás és béke legyen hamvai felett!

TARTALOM-JEGYZÉK: Visszapillantás a mult esztendőre. B. L. — Osszszuk fel a békés-bánati egyházmegyét. Kató Gusztáv. — Tanügy: Nők a középiskolában. — Közéletünk: Az 1848: XX. t.-cz. végrehajtása érdekében. — Irodalom. — Adatok a tiszántúli ev. ref. egyházkerület kebelében lévő egyházak történetéhez. 8. Rövid feljegyzések vagy adatok a tiszabereki ev. ref. egyházzól. Bodor Pál. — Különlélek.

Felelős szerkesztő és laptulajdonos:

Dr. BACZONI LAJOS.